

Gratianus ipse loquitur, ex manuscriptis hujus libri exemplaribus pura germanaque lectio est restituta. In codice Canonum capita, quæ ex Græcis Synodis recitantur, sunt à Dionysio Exiguo in Linguam Latinam conversa: cujus præfatio manuscriptis ipsius codicis exemplaribus præposita legitur. Isidorus autem partim hac ipsa Dionysii versione, quamquam rarò, partim fortasse præcã illà, cujus mentionem in præfatione sua Dionysius facit, usus est, aut integris, aut aliquantulum immutatis, partim etiam aliis, quæ tunc, ut ipsemet Isidorus testatur, extabant; hodie, præterquam apud istos Decretorum Collectores non extant. Quocirca mirandum magnopere non est, si ceteri Collectores, & omnium ferè postremus Gratianus, qui & codicem illum Canonum, & Isidori Collectionem, & alias etiam habebant, eundem Canonem non semper ex eadem versione recitent. Qua de re sæpè in notationibus lector est admonitus, & ubi necessarium visum est, Græca Canonis verba cum versione novâ sunt allata: idèmq; in ceteris Patrum Græcorum sententiis factum est.

De Paleis. De nomine *Paleæ* sunt variæ doctorum hominum sententiæ. Multi ea capita, in quibus res inanes ac leves continerentur, hoc nomine appellari censuerunt: alii quasi τὰ παλαιὰ, id est, antiqua: alii quasi additiones quasdam, derivatâ, aut potius depravatâ voce ab adverbio παλιν, id est, rursùm, quo Scriptores etiam Latini tempore Gratiani uterentur. Verùm Joannes Andrea in *addition. ad Specul. tit. de Disputation. & Allegation. prope finem* (quem Imola in *rubr. de verborum obligation. Alexandrinus in proæmio Decretal. Jason in rubr. tit. de action. & alii sunt secuti) putat quendam Protopaleam, quem Jason addit Cardinalem fuisse, Collectioni Gratiani capita hæc adjunxisse. Atque ut in re tam incerta aliquid elici conjecturâ possit, exponetur, quid in collatis exemplaribus observatum fuerit. In tribus, quæ sunt antiquissima, & videntur scripta paulò post Gratiani ætatem, paucissima ex hujusmodi capitibus habentur. In uno valdè emendato sunt apposta in margine sine ulla nota, sed non omnia, quæ in impressis: quamvis vicissim in illo additiones aliquæ sint, quæ in his non habentur. In alio literis perantiquis descripto *Paleæ* ipsæ recentiori scriptura toti volumini præponuntur. In ceteris habentur aut omnes, aut pleræque, & partim quidem cum *Paleæ* nomine, partim verò sine ullo à ceteris capitibus discrimine. Ex qua observatione illud videtur posse colligi, has *Paleas* esse additiones non eodem tempore factas ad primam Collectionem Gratiani, in margine primùm adscriptas, ac nonnullas fortasse ab ipsemet Gratiano, ut sit, inter componendum, aut relegendum: quas deinde Librariorum quidam omiserint, quidam in contextu posuerint, interdum conjunctè cum prioribus capitibus, interdum cum aliquo discrimine. Falsam verò esse illorum opinionem, qui eas contemnendas putant, ex eo constat, quòd multæ & in Decretalibus, & apud vetustiores Gratiano Collectores habentur: quod suis locis indicabitur.*

De Titulo. In plerisque vetustis hujus Collectionis exemplaribus hæc tamquam Inscriptio rubris literis posita est, *Concordia discordantium Canonum*, addita in quibusdam dictione, *Incipit*, sine ulla Gratiani mentione. Verùm in Vaticano illo vetustissimo, cui voluminis ipsius initio recentiori scriptura *Paleas* esse præpositas dictum est, ante ipsas *Paleas* est hic titulus: *Decretum Gratiani Monachi Sancti Felicis Bononiensis, Ordinis Sancti Benedicti, compilatum in dicto Monasterio, Anno Domini millesimo centesimo quinquagesimo primo, tempore Eugenii Papæ III.* In aliis verò duobus codicibus, in extremo est: *Explicit Decretum compilatum à Gratiano Monacho Monasterii Sancti Felicis de Bononia.* In Chronico, quod inscribitur: *Pomerium Ecclesie Ravennatis*, qui liber in Bibliotheca Vaticana servatur, hæc de Gratiano leguntur, *Anno Christi millesimo centesimo quinquagesimo primo, Gratianus Monachus de Classe civitate Thuscie natus, Decretum composuit apud Bononiam in Monasterio Sancti Felicis.* Idem testatur Hugutio vetustissimus hujus codicis interpres, *II. q. 6. cap. post appellationem*: & Vincentius in libro Historiarum bis, semel libro *vigesimo tertio, capit. trigesimo primo*, loquens de Isidoro, & iterùm libro *vigesimo quinto cap. octuagesimo quarto*, agens de Ivone, & aliis Decretorum Collectores: & Sanctus Antoninus *part. tertia Histor. titulo decimo octavo, capite sexto.* Trithemius verò in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis Gratianum agnoscit hujus Collectionis

^a al. Clusio
al. Ginta.

autorem: itèmq; in libro secundo de Viris illustribus Ordinis Sancti Benedicti: quo tamen loco addit (ipsam fortasse Operis inceptionem spectans) fuisse ab eo compositum Anno Domini millesimo centesimo vigesimo septimo. Hanc Collectionem Innocentius tertius in Epistola ad Archiepiscopum Compostellanum vocat Corpus Decretorum. Ob has igitur autoritates, & receptam apud omnes opinionem in prima hujus voluminis pagina præpositus est titulus nomine Gratiani.

Quod ad Glossas pertinet, quæ pios & Catholicos Autores habuerunt; quæ in *De Notationibus in Glossar.* illis errata paulò majoris ponderis pro humani ingenii infirmitate obreperunt, ea in margine sunt notata, & quid Catholicè sentiendum sit, ostensum est. Hæc autem notæ, quibus asteriscus affixus est, necessariò posthac in omnibus impressionibus apponendæ erunt.

I N D E X
LIBRORUM QUI VARIIS EX LOCIS
SUNT HABITI.

- A**
Ambrosii Sermones aliquot, qui adhuc non extant impressi, ex Bibliothecis Vaticana, & Monasterii Mediolanensis sancti Ambrosii.
Anselmi Collectio Canonum, ex Vaticana, & Hieronymi Parisiensi.
Alexandri II. Epistole aliquot, partim missa ab Antonio Augustino Archiepiscopo Tarraconensi, partim ex Bibliothecis Vaticana, Nicolai Ormanetti Episcopi Patavini, Michaelis Thomasi Episcopi Ilerdensis.
Anastasi Bibiothecarii Chronicon, & versio septimae Synodi, & octavae sub Hadriano, ex Vaticana, & Cardinalis Sirleti.
- B**
Bonifacii Papae Concilium ex Hispania, ex vetusto codice Monasterii Populeti.
Bonifacii Martyris Epistola, ex Bibliotheca Monasterii B. Mariae supra Minervam.
- C**
Cresconii Nomocanon, ex Bibliotheca Cardinalis Vercellensis.
Capitula aliquot Pontificum, ex eodem codice Monasterii Populeti.
Capitulare liber septimus, & Capitularia adiecta, missa a Jacobo Amiato Episcopo Antistiodorensi, ex Bibliotheca Ecclesiae Belvacensis.
Collectio decretorum Romanorum Pontificum, ab Augustino Archiepiscopo Tarraconensi.
Codex Canonum, qui apud veteres Pontifices in usu fuit, ex Vaticana, Dominicana, & Cardinalis Sirleti.
Collectio Canonum incerti Auctoris, ex Vaticana.
Collectio Canonum, ex Bibliotheca Ecclesiae Mutinensis.
Collectio Canonum Penitentialium, incerti Auctoris, ex Bibliotheca Michaelis Thomasi Episcopi Ilerdensis.
Conciliorum Hispaniensium, & Carthaginensium varietates lectionis, ex Bibliotheca Regis Catholici Lucensi, & Sorienis a Cardinali Quiroga.
Cencii Camerarii liber de formis juramentorum, ex Bibliotheca Achillis Stathii.
Concilii alicujus fragmenta quaedam post Anselmi Collectionem, in codice Hieronymi Parisiensi.
Cypriani operum exemplaria, ex Vaticana, & Monasterio sancti Salvatoris Bononiensi.
- D**
Decreti hujus undeviginti exemplaria manuscripta, partim sine Glossis, partim cum Glossis, duodecim quidem ex Vaticana, reliqua vero ex Bibliotheca Marcelli Papae II. Cardinalium Vercellensis, & Sirleti, Michaelis Thomasi Episcopi Ilerdensis, Achillis Stathii.
Decretorum excerpta, ex Bibliotheca sancti Trudonis ab Alberto Leonino nomine Universitatis Lovaniensis.
Deusdedit Cardinalis Collectio Canonum, & libri quatuor de rebus Ecclesiasticis, ex Vaticana.
- E**
Eugenii II. Concilium, ex Vaticana, & III. ex Vaticana, & ex Gallia.
Emeritense Concilium, a Cardinali Quiroga.
Ephesini Concilii primi antiqua versio, ex Vaticana.
- F**
Fulberti Episcopi Epistola descripta ex vetusto codice Ecclesiae Belvacensis, a Jacobo Amiato Episcopo Antistiodorensi.
- G**
Gregorii III. Epistola, ex Bibliotheca Monasterii supra Minervam.
- Gelasii scripta quaedam, & aliorum Pontificum Epistole, ex Vaticana.
Gelasii Epistola, ab Antonio Augustino Archiepiscopo Tarraconensi.
Gregorii I. Epistole manuscriptae, ex Vaticana, & Episcopi Ilerdensis.
Gregorii VII. Regestum, ex Vaticana, & multa privatis.
Gregorii IV. Epistola ad universos Episcopos per Galliam, &c. ex Bibliotheca Monasterii supra Minervam.
Gregorii X. Epistola ad Regem Armeniorum, ex Bibliotheca Cardinalis Sirleti.
Gracorum Patrum Commentarii in sacram Scripturam, aliaque eorundem scripta, & Concilia, ex Vaticana.
- H**
Humberti Legati Leonis IX. ad libellum Nicete contra Latinos responsio, ex Monasterio Sanctae Mariae novae.
- I**
Isidori Hispanensis operum codex, ex Monasterio Neapolitano sancti Augustini in Carbonaria.
Isidori Collectio Canonum, ex Vaticana & Dominicana supra Minervam.
Joannis VIII. Epistole, ex Vaticana.
Isidori Collectionis Canonum praefatio alia a vulgata, missa ab Archiepiscopo Tarraconensi, & Alvaro Gomez, ex Bibliotheca Ecclesiae Toletana.
Isidori Epistola ad Lanfredum, ex Bibliotheca supra Minervam.
Innocentii II. Concilium, ex Vaticana.
Isidori Hispanensis Regula Monachorum, ex Hispania.
- L**
Leonis IV. Epistole duae, una ex Bibliotheca M. Antonii Mureti, altera ex Bibliotheca Francisci Turriani.
Leonis II. Epistole, a Cardinali Quiroga, ex vetusto codice Regie Bibliothecae.
Leonis IV. Concilium, ex Vaticana.
- N**
Nicolai primi plures Epistole, ex Bibliotheca supra Minervam.
Nicolai Concilium adversus Joannem Ravennae Archiepiscopum, ex Bibliotheca Ecclesiae Mutinensis.
Nicolaus ad Consulta Bulgarorum, ex Vaticana.
- P**
Pontificalia manuscripta, ex Vaticana, & Cardinalis Sirleti.
Polycarpus, id est, Collectio Canonum Gregorii Presbyteri, ex Vaticana.
Petri Damiani oratio de privilegio Sedis Apostolicae, & disceptatio inter Regium Advocatum, & Romanae Ecclesiae defensorem, ex Bibliotheca Cardinalis Sirleti.
Paschalis primi Epistola & Decreta, ex Bibliotheca Ormanetti Episcopi Patavini: & fragmentum Concilii apud Guardastalum, ex Vaticana.
- R**
Remense Concilium in pago Trosleiano habitum, missum ab Episcopo Antistiodorensi.
- S**
Scriptum de moribus, vita & morte Agapiti, ex Vaticana.
Stephani V. Epistola in Collectione Canonum incerti Auctoris, ex Vaticana.
Sanctorum vite, ex Bibliotheca sanctae Mariae Majoris.
Stephani IV. Concilium in Collectione Deusdedit Cardinalis, ex Vaticana.
Synodus octava, ex Bibliotheca Cardinalis Sirleti, & Vaticana.
- Tici-

- T**
Ticinense Concilium, a Jacobo Amiato Episcopo Antistiodorensi.
Theodulphi Capitula, ex Bibliotheca M. Antonii Mureti.
Theophanis Chronicon, ex Vaticana.
Toletanae Ecclesiae privilegiorum liber, ex Hispania.
Toletana Concilia XIV. XV. XVI. XVII. a Cardinali Quiroga, & XVI. etiam a Petro Pontio Episcopo Placentino.
- V**
Urbani II. Concilium Placentinum, & fragmentum alterius Concilii, & Epistola L. Praeposito sancti Iov-
- Z**
Zofmii, & Episcoporum Africanorum ad ipsum Epistole, ex Vaticana.
Zachariae decreta, ex Bibliotheca Ormanetti Episcopi Patavini: Synodus Romana, ex Vaticana; Francia, ex Dominicana supra Minervam.

Hæc sunt, quorum memoria nunc suppetit. Ceterum & alia aliunde habita, & omnium ferè librorum, quorum in hoc opere mentio fit, editiones cum manuscriptis codicibus Vaticanæ, & aliarum Bibliothecarum diligenter collatae sunt.

GREGORIUS
PAPA XIII.

UNIVERSIS CHRISTI FIDELIBUS
præsentes Literas inspecturis salutem, & Apostolicam Benedictionem.

EMENDATIONEM Decretorum, locorumque à Gratiano collectorum, (erat enim is Liber mendis, & testimoniorum depravationibus plenissimus,) à nonnullis Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris optimo consilio susceptam, selectisque ad id negotium sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, & aliis eruditissimis Viris adhibitis commissam, multis autem, variisque impedimentis hæcenus retardatam, nunc tandem vetustissimis codicibus undique conquisitis, Auctoribusque ipsis, quorum testimonii usus erat Gratianus, perlectis, quæque perperam posita erant, suis locis restitutis, magna cum diligentia absolutam, atque perfectam, edi mandavimus. In quo magna ratio habita est Operis ipsius dignitatis, & publicæ, eorum præsertim qui in hoc studio versantur, utilitatis. Jubemus igitur, ut quæ emendata, & reposita sunt, omnia quàm diligentissimè retineantur, ita ut nihil addatur, mutetur, aut imminuatur. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die secunda Junii, M. D. LXXXII. Pontificatus nostri Anno undecimo.

ANT. BUCCAPADULIUS.